

ТАЄМНІ ВИМІРИ ПОЛЬСЬКОЇ ДУШІ

Московсько-українська війна допомагає нам не лише краще зрозуміти ворога, самих себе чи наші стосунки із сусідами, а й часто приховану, таємничу суть цих сусідів. Наприклад, поляків. Сотні тисяч українців знайшли притулок у Польщі; величезна військова, фінансова, моральна допомога постійно надходить від польської влади, волонтерів, Церкви, ЗМІ, простих громадян; польські добровольці воюють на нашому фронті; польські дипломати постійно стимулюють оспалих західних партнерів до більшої антимосковської активності і намагаються привести до тями деяких по-москвофільськи налаштованих політиків з ЄС і НАТО. І таких прикладів християнської людяності й братньої солідарності дуже багато. Їх годі не зауважити. Ця широка підтримка вражає і викликає повагу.

Але поруч із цим вражають інші речі: сумні прояви побутової та політичної українофобії (не надто численні, але систематичні), роздмухування міжнаціональної ворожнечі низкою політичних діячів, підкреслено однобічне й упереджене трактування складних історичних подій (в тому числі й під виглядом науки та мистецтва), демонізація українських національних героїв і їх символіки (яка стала символікою і новітнього спротиву кремлівським окупантам включно з всесвітньо відомим гаслом «Слава Україні» та червоно-чорним прапором), надміру егоїстичний захист власних економічних інтересів (наприклад, періодичні блокування польськими фермерами українського кордону із провокаційними гаслами на кшталт «Путін, наведи порядок і в Україні, і в Брюсселі, і з нашими урядовцями»), подекуди трапляється й погано прихована зверхність, агресивність і нетерпимість щодо українських громадян, які опинилися в скруті, але при цьому суттєво спричинилися до зростання польського ВВП... Такі явища, майстерно підсвічені ворожими пропагандистами та невибагливими ЗМІ, стають приводом для подиву, занепокоєння та обурення з боку українського воюючого суспільства. Дехто з фронтовиків не стримує емоцій: «Вони такі самі шовіністи, як кацапи...». Виникає незрозуміння: невже це так? це ті самі поляки? поляки-друзі? поляки-побратими? добрі сусіди? чому ж так стається?

Відповіді на ці складні питання шукають у різних сферах – від особистісної («люди різні») до актуально-політичної («вибори», мовляв), – однак, на мій погляд, варто насамперед звернутися до сфери світоглядної, ментальної, до національно-психологічних особливостей польської людини. А тут ми можемо зауважити існування не одного монолітного внутрішнього світу, а, принаймні, **трьох ідейних комплексів, трьох типів глибинних переконань, які формують різні варіанти сучасної польської душі.** Це

фіксує культурно-історичний досвід буття польського народу в його співіснуванні з народом українським та іншими сусідами.

Характерним прикладом *першого варіанту* польської душі може бути знаменитий письменник і видатний діяч національного руху Адам Міцкевич (Міцкевіч) (1798-1855), що народився на Берестейщині у Білорусі (чи в Литві, як тоді говорили). Цей безумовний літературний геній належав до драматичного покоління романтиків, яке з'явилося після знищення державності – трьох розподілів Польщі у другій половині XVIII ст. між Московською, Пруською та Австрійською імперіями. Він жив, творив і боровся заради відновлення політичної незалежності поляків, активно допомагав повстанцям, захищав інтереси простолюду й чимало зробив для популяризації польської ідеї у світі, зокрема й через витворення месіаністичної візії Польщі як Христа серед народів, чий страждання, зрештою, приведуть до воскресіння і духовного відродження людства.

Однак поруч із цим А. Міцкевич свято вірив у ті самі історіософські та політичні егоїстичні міфи, як і більшість його сучасників: що українці (русини) й білоруси (литвини) є частиною польського народу, що Польща має бути спільною вітчизною для поляків, українців і білорусів, бо, як твердиться у «Книгах народу польського» (1832), начебто польські «королі і лицарство ніколи не займали ні одного народу вірного» і «ніколи... не захоплювали земель сусідніх насильством»¹. Племена балтів і слов'ян, українці і німці, литовці і білоруси, молдавани і чехи багато б могли про цю миролюбність розповісти.

У відозві «До галицьких приятелів» (1832) письменник наполягає на поширенні «народного духу» як основи відродження Польщі і при цьому пропонує польським революціонерам-землевласникам намагатись залучити всі прошарки галицького суспільства, в тому числі українських священників та селян («хлопів»), до польської справи й «кожного... переробити на поляка». Тобто денационалізувати. Іван Франко, коментуючи цей лист, зазначає, що автору «навіть до голови не приходить думка, щоб те селянство або те духовенство могло... мати якісь свої окремі національні аспірації та змагання, могло чути себе чимсь іншим, ніж поляками»². У циклі лекцій «Слов'янська література», прочитаних у Парижі на початку 1840-х, А. Міцкевич переважно ототожнює давню Русь із Московією, а Україну трактує як «окраїну» Польщі й Русі, як «край неокреслений», як місце «Малої Польщі» й «Малої Росії», як «безлюдну пустелю», населену, щоправда, дивним, водночас меланхолійним і войовничим, народом «козаків» – сумішню «слов'ян, татар і турків», які говорять мовою «проміжною між польською та руською», що ніколи не мали держави, а завжди підкорялись полякам, московитам і туркам³.

Що ж, перед нами погляд на українців, який важко відрізнити від погляду московських шовіністів – погодіних, валуєвих чи путіних. Дуже прикро, що саме такі фальшиві переконання, розвиваючи імперську міфологію шляхетської Речі Посполитої як держави «від моря до моря», отруювали колективну свідомість і спричинили появу *еклектичного, внутрішньо суперечливого світобачення* наступних поколінь польських патріотів, що поєднували не поєднуване – імперську ідею (*імперіалізм*) з ідеєю національною (*націоналізм*), ідеологію наддержави з ідео-

логією національної держави, егоїстичний світогляд поневолення й альтруїстичний світогляд свободи людини та нації. Так чи інакше він проявився у таких знаних діячів, як Генрик Сенкевич (Сенкевіч), Роман Дмовський (Дмовські), Юзеф Пілсудський (Пілсудські), у поколінні «ендеків» (націонал-демократів) та соціалістів, домінував у багатьох керівників та інтелектуалів міжвоєнної Польщі, командирів Армії Крайової, політиків еміграції і навіть повоєнної Польської Народної Республіки. Їхній націоналізм незаперечний. Як і їхній шовінізм.

На жаль, не бракує носіїв такого типу суперечливого мислення і серед сучасного польського політикуму та суспільства. Навіть закономірний страх перед кремлівською ордою не завжди блокує бажання цих людей забути чи й виправдати численні історичні приклади польського шовінізму, дискримінації, ксенофобії, терору, воєнних злочинів та ін. ганебних явищ. Звісно, вони – окупація Західноукраїнської Народної республіки (ЗУНР) і Волині, зрада угоди з С.Петлюрою (1920) і договір з більшовиками (1921), насильницька денационалізація (ополчення), утиски Греко-Католицької та Православної Церков, осадництво (колонізація), пацифікація (масові репресії проти галичан), ревіндикація (знищення православних церков на Холмщині і Підляшші), створення концтаборів «Берега Картузька» і «Явожно», знищення спільно з угорськими окупантами оборонців Карпатської Січі, акція «Вісла» (масова депортація польською владою українців із їх етнічних земель у 1947 р. – Лемківщини, Західної Бойківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя) та ін. – навряд чи зрівняються із дикунством московитів, але й назвати їх свідченням колективного альтруїзму теж важко. Пригадую наприкінці 1980-х одного гостя із Польщі, вихованого й доброзичливого, із твердими антимосковськими й антикомуністичними переконаннями, який із захопленням малював нам, дітям, схематичну карту історичної Речі Посполитої і пояснював, що Україна завжди була її частиною... Більшість польських туристів до 2022 р. у спілкуванні з українцями ніколи навіть не пробували переходити на українську. Мовляв, «і так маєте розуміти».

Не випадково прояви антиукраїнської політики «ніщення Русі» («знищення України») і не лише в міжвоєнний період своїм чином провокували жорстокість і помсту окупантам та колонізаторам з боку поневоленого народу. Схоже й польські повстанці немилосердно мстили власним окупантам – передусім німцям і московитам (на совісті яких мільйони знищених поляків). У тому числі перепало й мирним колоністам, часто пасивним симпатикам ідей німецького «наступу на Схід» чи «руського міра». Але власних комбатантів за це у Польщі чомусь називають «героями», а не «вбивцями», «фізунками», «терористами», «бандитами» та ін. Запроваджувати якість «дні пам'яті жертв геноциду» на означення подій страшною (на щастя, короткотривалою) взаємною трагічною помилкою – братовбивчої війни двох бездержавних народів (під час Другої світової ні поляки, ні українці не мали державності й офіційних збройних сил, змагались між собою переважно прості люди, селяни), що привела до масових (ще й досі непорахованих!) жертв серед мирного населення обох народів передусім на Волині, Холмщині і Підляшші, ще й підсиленою провокаціями третіх сторін, навряд чи є правильною культурно-історичною політикою чи геополітичною стратегією.

Ні українці загалом, ні жодна впливова політична сила, тим більше українські націоналісти, навіть у період найбільшого опору тискові польської держави **ніколи не бажала знищення польського народу**. Як і будь-якого іншого.

Про це свідчать неупереджені дослідження польських та українських істориків. Українці ніколи не воювали за відновлення держави в межах неукраїнських етнічних кордонів, за якусь нову Київську Русь. На відміну від польських лідерів, які часто намагались відновити історичну Польщу, державу «від моря до моря», за межами власної етнічної території. До речі, хоча чимало українських земель знаходиться в межах сусідніх країн, і не лише в Польщі, а й Румунії, Молдові, Угорщині, Білорусі, РФ, – Україна жодного разу не закликала до перегляду існуючих кордонів. І тепер не закликає. І не стимулює сепартистських тенденцій, як це роблять деякі сусіди. Хоча, напевно, мала би активніше підтримувати і захищати культурні права своїх земляків.

Істина, мабуть, у тому, що герої наших народів не ангели, не ідеальні непомилні істоти, не зразки неземної людяності. Це справді так. Вони живі люди і ніщо людське їм не чуже. Але без них, без їх часто безнадійної боротьби, без їх трагічного оптимізму й самопожертви заради Батьківщини не було б і нас. Ні поляків, ні українців. І нам усім варто навчитись поважати **те основне, націотворче, що було в їхньому далеко не бездоганному і не завжди односторонньому чині**. Бо і польський, і український визвольні рухи мали на меті свободу і державність своїх народів, а не обопільне винищення. Взаємна повага – ключ до взаємного розуміння. Здається, це розуміли високопосадовці обох держав, на найвищому політичному рівні роблячи різні акції порозуміння у 1997, 2003, 2006, 2016 та ін. роках. Правда, складається враження, що не всі в Польщі це пам'ятають і належним чином цінують.

Отож, перший – міцкевичівський – світоглядний варіант польської душі доречно окреслити як **суперечливий, імперсько-національний**. І він доволі виразно протистояв другому – **переважно націоналістичному чи власне національному**. Виразником цього **другого ідеологічного типу** варто вважати ще одного, поруч із А.Міцкевичем та З.Красінським, польського романтичного генія, поета-пророка, Юліуша Словацького (1809-1849). Цей уродженець Кременця, що на Тернопільщині (на історичній Волині), брав активну участь у національному русі, теж мав чимало ілюзій та мріяв про відродження Великої Польщі, однак його мислення водночас визначали набагато виваженіші ідеї. Наприклад, він набагато вдумливіше оцінював польське повстання, порівнюючи упокорену Польщу, не як Міцкевич із безгрішним Христом, а із швейцарським героєм Вінкельродом: Польща, приймаючи удар на себе, дає шанс іншим народам на повстання. У драмах «Кордіан» (1834), «Горштинський» (1835), поемі «Ангеллі» (1838) та інших творах письменник наголошує на тому, що поляки змагаються у рабстві не випадково, а за гріхи батьків; що повстання зазнало поразки, бо мало на чолі фальшивого пророка, бо шляхта була духовно неспроможною, бо її ідеали виявились незрозумілими простому народу; і взагалі, саме гордіня, зарозумілість шляхтичів колись привела до краху Річ Посполиту. Міцкевичівський міф про казково людських, побожних і свободолюбних королів і аристократів давньої Польщі не притаманний Ю.Словацькому.

Не зважаючи на польсько-вірменське походження й на великопольський патріотизм, йому властивий також і патріотизм український. І йдеться не лише про любов до України як до частини Польщі (схоже любив Міцкевич Литву-Білорусь) чи якісь формальні вияви симпатії – до природи чи етнографічних елементів. Численні й наскрізні українські мотиви й образи в поемах «Змій» (1832), «Вацлав» (1835), «Беньовський» (1841-1846), дра-

мах «Мазепа» (1839), «Срібний сон Саломеї» (1843) чи ліричних віршах свідчать про дещо більше. Польський геній устами літературних героїв показує, що не лише глибоко духовно закорінений у свою українську батьківщину («Моя вітчизно давня!»), не лише декларує, що має дві матері – «мати Польщу» й «стару матір Україну», а й розглядає Україну не як країну Польщі або Московії чи дике козацьке поле, а як окрему країну, включно з Волинню, Поділлям, Наддніпрянщиною, трактує український народ не як підвид поляків, а як окремих самобутній етнос, а запорожців – не як співаючих розбійників, а як «лицарів степу». Саме тому він болісно переживає історичні конфлікти між поляками та українцями, провину за які (наприклад, за Коліївщину) покладає на обидві сторони, однак більше на недолугих провідників – на захланну шляхту і зрадливу козацьку верхівку. Порівняймо з настановами у післямові до поеми «Гайдамаки» (1839-1841) в українського генія Тараса Шевченка: «Серце болить, а розказувати треба: нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братуються знову з своїми ворогами»⁴. Ліричний герой Словацького переконаний, що «свята й велика Польща» повинна зрештою почути голос України, який лунає з кожної української могили. Більше того, як слушно зауважував Дмитро Павличко, польський поет у своїх творах «дійшов не тільки до національної окремішності України, але й до пророчної візії майбутньої української держави»⁵.

Людина, яка по-справжньому й глибоко живе свободою свого народу й своєї країни не може не поважати право й прагнення до свободи іншого народу. У цьому міжнародний сенс націоцентричного світобачення. І ним, окрім Ю.Словацького, так чи інакше володіли Богдан Залеський (Залескі), Францішек Духінський (Духінскі), Юзеф Лободовський (Лободовскі), Єжи Гедройц, Яцек Куронь та ін. представники культури, формуючи **національний (націоналістичний) тип польської людини**. Імперсько-національний та націоналістичний варіанти польської душі приходять на зміну суто імперському, який переважав у Речі Посполитій до втрати державності в 1795-му. Попри тривожні політичні процеси в сучасності і наростання шовіністичних настроїв, будемо сподіватися, що суто імперська свідомість не відродиться і перебуватиме на окраїні польського духовного простору. І Польща не піде деструк-

тивним шляхом Московії, де імперський надсвітогляд завжди домінував у всіх політичних сил і в суспільстві. Хоча масове голосування польської молоді на президентських виборах у 2025 р. за виразно антиукраїнського кандидата-шовініста, який посів третє місце, викликає обґрунтоване занепокоєння. Стає очевидним, що **українофобські наративи поступово стають важливою складовою ідеології державотворення** новітньої Польщі.

На відміну від українців, Господь позбавив польську громаду політичного, релігійного чи культурного переважання в ній **космополітичного** світобачення як прихованого імперіалізму, як нестримного рабського бажання до культурного знекорінення, до розчинення власного буття в утопічно трактованому світі. Квазіхристиянська секта Анджеля Тов'яньського, есперантистський рух Людвіка Заменгофа, комуністичні («робітничі») партії не надто вплинули на колективну польську ідентичність. Складно уявити собі на чолі Польщі людину максимально відчужену від польського буття на кшталт кривавого московського чекіста польської походження Фелікса Дзержинського. Навіть діячі кремлівської неокolonії – соціалістичної ПНР – намагались зберегти певну автономію у внутрішній і зовнішній політиці. Космополітизм, попри шалений тиск колись комуністичної, а тапер – радикальних неолібералістичних ідеологій, і досі існує в Польщі як маргінальне або змішане явище.

В Україні не так. На жаль, наша нація дотепер спокутує наслідки московської окупації та тривалого домінування від 1991 р. індивідів і структур, просочених космополітичними (і націонал-космополітичними) ідеями, виразників політичних, економічних та культурних інтересів різних денаціоналізованих олігархів та імперських центрів: як малоросійсько-москвофільських, так і вестерністських, прозахідних. Останні хоч і не сформували досі масштабні політичні проекти, все ж спромоглися створити низку агресивних до національної ідеї середовищ сектанського типу в політиці, гуманітаристиці, мистецтві і ЗМІ. У сфері літературознавства українські автори відносили ці середовища до проявів «необільшовизму» (І.Денисюк), «демократичного нігілізму» (І.Дзюба), «неоколоніальних тенденцій» і «демоліберальної ідеології» (В.Дончик) чи «українофобського академічного інтернаціоналу» (С.Квіт). Можливо, саме це й стало основною причиною того, що на антиукраїнські інформаційні провокації, в тому числі й польські, українські постколоніальні політики, дипломати, журналісти та інтелектуали до 2014 р. не надто квапились відповідати. Щоб не дратувати, мовляв, сусідів. І часті самі підігрували україножерським стереотипам. Космополітичним нігілістам «Котляревський без надобності», як казав персонаж Івана Карпенка-Карого... Як і національні герої...

Третій варіант польської душі ми зустрінемо вже в межах українського світу. Ідеться про тип українця ет-

Львів. 1923 рік

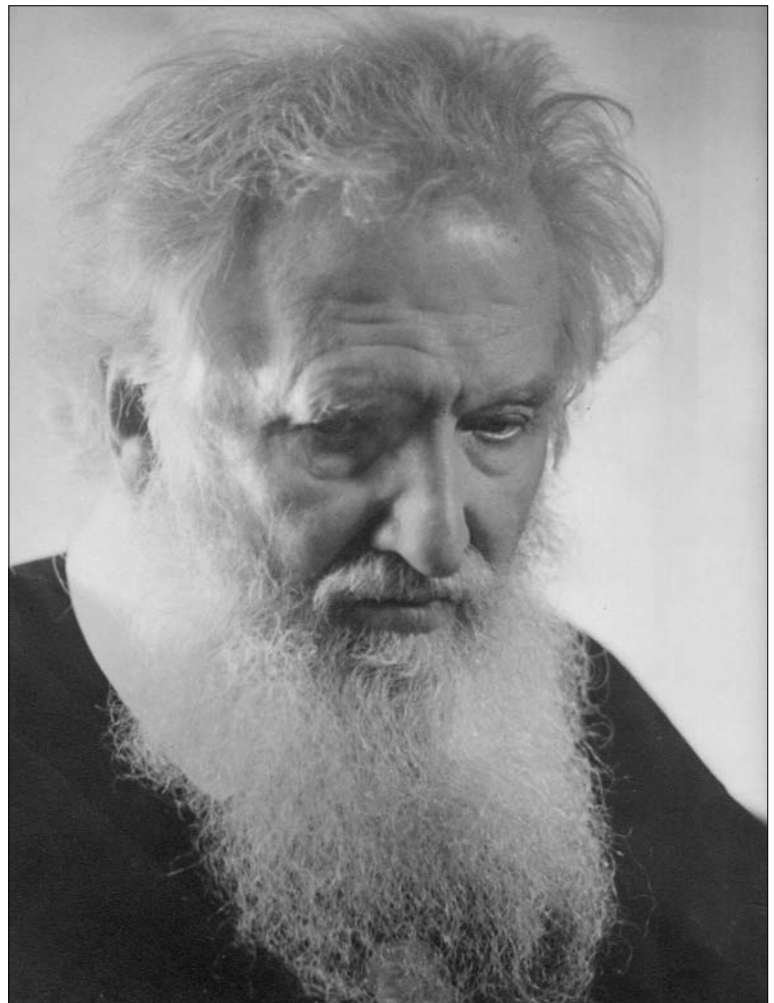

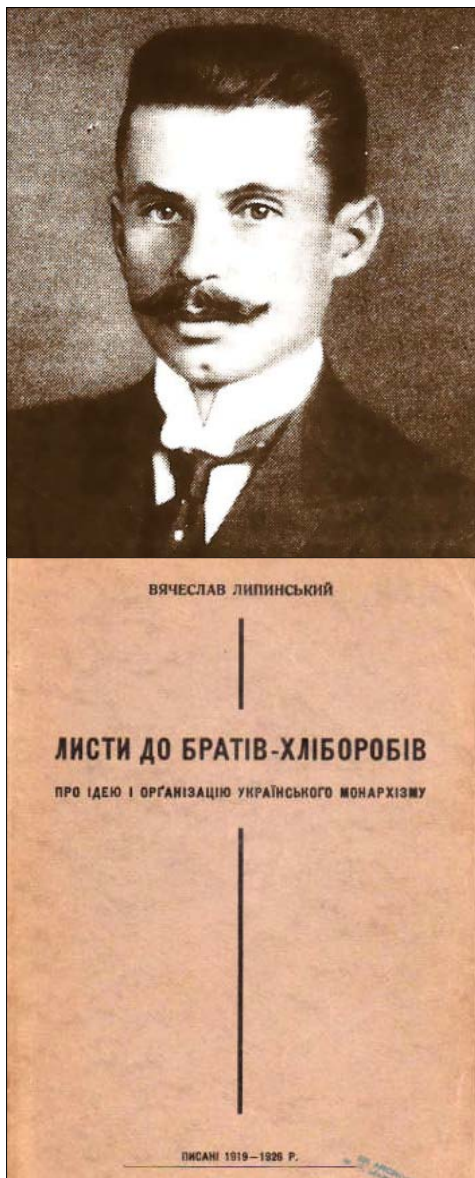
нічного польського походження, чиїм прикметним уособленням може бути світогляд відомого українського історика та громадсько-політичного діяча Володимира Антоновича (1834-1908), уродженця Вінниччини. Навчаючись у Київському університеті, він не лише сам через самоосвіту і людяне бажання служити «тому народові, серед якого живеш», приходить до українства, а й спонукає до цього низку інших представників польської шляхетської молоді (переважно представників сполонізованої давньої української еліти), ставши наприкінці 1850-х ідеологом «хлопоманства», метою якого було вивчення буття українського селянства і його просвіта. Згодом пориває із польською громадою, приймає православ'я і в 1861 р. стає одним із організаторів та лідером відомої українофільської (народницької) організації – Київської (так званої «старої») громади, а в 1897 р. – співзасновником української політичної організації, яка в 1904 р. перетворюється на Українську демократичну партію. Саме Антоновича вважали одним із мозкових центрів українського руху в підмосковській Україні. Йому, як уважають, належить теорія «українсько-руської національності» й «України-Русі» (українців як прямих спадкоємців Київської середньовічної держави), згодом активно використовувана в українській науці, фахове обґрунтування самобутності й самодостатності українського етносу (не як складової польського народу чи «південної гілки єдиного руського народу»), дослідження антиукраїнської політики Речі Посполитої та інші україноцентричні концепції, що інколи поєднувались із не зовсім продуманими тлумаченнями (наприклад, учений не зауважив націотворчого значення Греко-Католицької Церкви).

Своє національне кредо, символ віри українського інтелігента молодий В.Антонович ґрунтовно висловив у полемічній статті «Моя сповідь» (1862), в якій відповідав на звинувачення поляків у тому, що він «перевертень»: «Я дійсно «перевертень»... (...) Волею долі я народився в Україні шляхтичем; у дитинстві мав усі звички паничів, і довго поділяв усі станові і національні упередження людей, в колі яких виховувався; але коли прийшов для мене час самосвідомості, я холоднокровно оцінив своє становище в краю, я зважив його недоліки, всі прагнення суспільства, серед якого доля мене поставила, і побачив, що його становище морально безвихідне, якщо воно не відмовиться від свого виняткового погляду, від своїх зверхніх посягань на край і його народність; я побачив, що поляки-шляхтичі, які живуть у Південноруському краї, мають перед судом власної совісті тільки дві вихідні точки: або полюбити народ, серед якого вони живуть, проїнятися його інтересами, повернутися до народності, колись покинутої їх предками і невтомною працею та любов'ю, в міру сил, залагодити все зло, принесене ними народу, який вигодував чисельні покоління вельможних колоністів, і якому ці останні за п'ятдесят років платили презирством, лайкою, зневагою його релігії, звичаїв, моралі, людськості, – або ж, якщо для цього не вистачить моральної сили, переселитися в землю польську, заселену польським народом для того, щоб не додавати собою ще однієї дармоїдської особи, для того, щоб нарешті позбутися самому перед собою сумного докору в тому, що і я теж колоніст, теж плантатор, що і я опосередковано чи безпосередньо (що однаково) користаюся чужою працею, заступаю дорогу до розвитку народу, в хату якого я заліз непрошений, з чужими йому намірами, і що я належу до табору тих, хто прагне загальмувати народний розвиток туземців і що невинно поділяю відповідальність за їх дії. Звичайно, я відважився на перше, тому

що скільки б не був зіпсутий шляхетським вихованням, звичками і мріями, мені легше було з ними розпрощатися, ніж з народом, серед якого я виріс, який я знав, чію гірку долю я бачив у кожному селі, де тільки володів ним шляхтич... який, словом, я полюбив більше за свої шляхетські звички і свої мрії».

В.Антонович підкреслював: «...перше як відважитися розійтись із шляхтою і всіма її моральними достатками, я випробував усі шляхи замирення; вам відомо і те, яка була з вашого боку зустріч усіх спроб урезонити «вельможних» до людського поводження з селянами, до клопотання про освіту народну на власних його національних основах, до визнання за українське, а не польське того, що є українське, а не польське; адже ж ви були свідком, як подібні міркування викликали спершу посвист та смішки, потім пересердя, глум і лайку, а нарешті – несправедливі доноси і натяки на Коліївщину. Після того, певна річ, залишилося або зректися своєї совісті, або покинути ваше товариство; я вибрав останнє, і покладаю надію, що працюю та любов'ю зроблю, що українці коли-небудь визнають мене за сина свого народу через те, що я готовий розділити з ними. Сподіваюсь також, що, з часом, серед польського шляхетського суспільства, яке живе в Україні, повернення до народу й усвідомлення необхідності працювати на його користь – раніше чи пізніше стане моральною потребою не тільки окремих осіб, як зараз, а взагалі всіх, хто спроможний буде обговорити своє становище і свої обов'язки... (...) Я перевертень, і я пишаюсь цим...»⁶.

Цим чесним шляхом служіння українській справі на українській етнічній території пішло багато поляків з різних станів (чимало з них мали предків, що кілька століть тому були етнічними українцями), до яких належали такі видатні постаті, як Тадей Рильський, Андрей Шептицький, В'ячеслав Липинський, Ольгерд-Іполит Бочковський та ін. Схоже чимало етнічних українців стали активними членами польської нації. Тут маємо приклад, коли в межах українського світу польська душа добровільно (!) стає складовою душі української, формуючи нову людину шевченківського зразка. **Українську людину польського походження.** Не випадково польську етнічну громаду розглядають як одну із найбільш проукраїнських меншин в сучасній Україні. Бо вона переважно утворена **антоновичівською людиною**, яка займає активну громадянську позицію і бореться з московським окупантом на фронті і в тилу разом із українцями та мужніми громадянами України інших

етнічностей.

Усі ці три основні види польської душі – *імперсько-національний, власне національний (націоналістичний) чи українсько-польський*, які формують два основні типи польської (*міцкевичівський та словацьківський*) і один із підвидів української (*антоновичівський*) людини, ми можемо зустріти в сучасності у часто різних та складних комбінаціях між собою. З усіма їх перевагами та недоліками, чеснотами й хибами, істинними й фальшивими поглядами на світ.

Однак новий період світової історії обіцяє бути особливо жорстоким та вимогливим. Він уже почався. І щоб жити, важливо, щоб у мисленні та діях поляків та українців переважали ті переконання, які роблять сильнішими, бо об'єднують, а не роз'єднують наші споріднені європейські народи (досить пригадати собі, що самоназва поляків тожжна самоназві киян, наддніпрянців – поляни). Скерують на боротьбу зі справжнім, імперським злом, а не уявними ворогами. Допомогають вирішувати проблемні питання з позицій базових національних інтересів та християнської людяності, а не шовіністичних чи космополі-

тичних міфів (на кшталт фейку про «бандерівський віночок»). Бо поки в Україні плекатимуть меншовартісні, космополітичні, а в Польщі – імперські українофобські переконання, розмови про тіснішу співпрацю між нашими народами в межах якогось «Міжмор'я» чи «Тримор'я» залишатимуться безплідними геополітичними утопіями. До втіхи орків із Московського Мордору.

Здається, продуктивні націоцентричні настанови, які теж присутні в таємних вимірах польської душі, сформулювали наші великі духом предки. Настанови, які можуть стати дороговказами в добросусідську майбутність. Наприклад, гасло повстанців, приписуване Йоахіму Лелевелю: «В ім'я Бога за нашу і вашу свободу» (1830), гасло Івана Франка, яке утверджує потребу існування двох національних держав: «Польща для поляків, а Україна (Русь) для українців (русинів)» (1883), гасло, що приписують Юзефу Пілсудському, але особливо активно використовуване поколінням Єжи Гедройца: «Без незалежної України не буде незалежної Польщі», гасло польських і німецьких єпископів 1965 р.: «Даруємо своє прощення і просимо про прощення». Напевно, їх якимось чином враховували і начебто непримиренні вороги – командування АК і УПА, коли прийшли до порозуміння й активно співпрацювали у 1945-1947 рр. І дисиденти обох народів у часи «холодної війни». І керівництво Польщі, коли в 1991 р. першим з усіх держав визнало незалежну Україну. На цих основах, як видається, тільки й може бути відновлене давнє побратимство «друзів» і «братів», яке існувало колись між лицарями із «чистим серцем» обох народів, поляками та українцями-козаками у походах проти Москви чи на степовому фронті і про яке писав Тарас Шевченко в посланні «Полякам»:

*Подай же руку козакові
І серце чистеє подай!
І знову іменем Христовим
Ми оновим наш тихий рай⁷.*

Нормальні, людяні стосунки можливі лише між людьми і народами, які поважають національну свободу одне одного. А ненормальні провокують прихід чергових ескатерін, ленінів, сталінів, гітлерів, путінів... Пам'ятаймо про це.

Петро ІВАНИШИН,
доктор філологічних наук

Примітки

¹ Міцкевич А. Книги народу польського од початку світа до умучення народу польського. *Зеро Микола. Українське письменство* / упор. Микола Сулима. К.: Вид-во Солюмі Павличко «Основи», 2003. С. 1227.

² Міцкевич А. До галицьких приятелів. Переклад і пояснив др. Іван Франко. Львів: НТШ, 1903. С. 50.

³ Literatura Slowianska wykladana w Kolegium Francuzkiem prez Adama Mickiewicza. Tom I. Rok pierwszy, 1840–1841. Wydanie trzecie. Poznan, 1865. S.15-22.

⁴ Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. К.: Наукова думка, 2003. Т. 5. С. 201.

⁵ Павличко Д. Український патріотизм Юліуша Словацького. URL: <https://mjsk.te.ua/pl/slowacki-w-ukrainie/89-ukrainskuj-patriotuzm-y-slovackogo>

⁶ Антонович В.Б. Моя исповедь. *Антонович В.Б. Моя сповідь*: Вибрані історичні та публіцистичні твори / Упор. О.Тодійчук, В.Ульяновський. Вст. ст. та коментарі В.Ульяновського. К.: Либідь, 1995. С.88-89.

⁷ Шевченко Т.Г. Зібрання творів: У 6 т. К.: Наукова думка, 2003. Т. 2: Поезія 1847-1861. С.48.